

társadalmi következményeiben. A hajléktalanság létmetaforaként tehát nem ment fel a konkrét nyomorral szembesülés, az abban való érintettség alól, sőt, elkerülhetetlennek gondolja azt. S ebben talán Röhrig még messzebb megy, mint Abramovič és Ulay, hiszen itt mindannyian zavarba ejtő közelségbe kerülünk másokkal, ráadásul nemcsak egy röpke pillanatra, hanem nap mint nap a fővárosban vagy akár vidéken közlekedve.

A hajléktalan ember, akár a pucér művész, félrenézésre késztet, hiszen olyan állapotban jelenik meg, amire csak egyféleképpen tudunk reagálni: ennek nem lenne szabad megtörténnie. Arra késztet, hogy azonnal visszameneküljünk saját belső komfortzónánkba. Ezt a jól begyakorolt reakciót leplezi le az *Angyalvakond*, emlékeztetve az előttünk álló el nem végzett munkára. Ami alól nem mentesít egy könyvvásárlás, de még a könyv elolvasása, sőt egy recenzió megírása sem. (*Fedél Nélkül Könyvek*)

MOLNÁR ILLÉS

A visszatérés örök veszélyei

NYIRÁN FERENC: *KENTAUR*

Magányról, elhagyatottságról, öregségről, múltbéli kapcsolatok jelenig tartó hatásáról, elengedésről, annak lehetetlenségéről beszélnek Nyirán Ferenc második – *Kentaur* című – kötetének versei. Nyirán magánmitológiát épít, tematikus, motívus átfedések vannak kötetek között, költészetének alapvető szervezőelveként ezt a traumafeldolgozó, a múlttal viaskodó, „fájdalomterápiás” alanyi megszólalásmódot tekinthetjük. Ugyanaz a koherens – referenciális *émt*, uralkodó, központi identitást feltételező – beszélő látszik előállni a versek többségében, mint az előző kötetben, az *Apróságok kicsiny tárbázában*, és a megszólított *másikra* is ráismerhetünk. Mindezekből adódóan a *Kentaur* tétjeit abban vélem felfedezni, hogy az miként tudja megújítani, továbbgördíteni az első könyvben megkezdett, elsősre izgalmas, ugyanakkor némileg egyenetlen színvonalú és a kötet vége felé számomra kissé unalmassá váló, a „túljaratottság” lehetőségét magában hordozó vállalkozást.

A *Kentaur* alulstilizált, többségében aposztrófikus szövegeinek beszélője véget ért kapcsolatok, szerelmi csalódások feldolgozásának (feldolgozhatatlanságának?) stádiumairól szól, nem lineárisan megjelenítve ezeket, hanem adott cikluson belül is keverve, felvillantva csak egyet-egyet, ezzel is érzékeltetve azok körkörös, lezárhatatlan mivoltát: „eljött számomra / az önvizsgálat ideje, miután / megjártam valamennyi stációt, kezdve a veszteség hosszan tartó / feldolgozásán, megmászván az öngyűlöletből önsajnálattá válás / váltakozó terepeit, eljutva végül / a megvetéstől a közöny állapotába, / amikor már nem rólad szólnak / verseim, nem rólad olvasok fel / könyvbemutatókon, nem rólad / beszélek mindenkinek szánalmasan, / hanem rádöbbenek, hogy a magamra / maradt életem csendjében lassan / újra szeretni kezdek.” (*Az örök visszatérés*). A túllépés lehetetlenségéről tesz tanúságot a *Szolid búcsú* című mű zárata is, mely paradox módon saját kijelentésével

rögtön cáfolja is önmagát: „valahol a szívem szegletén szánlak, / de a megvetés még nem érett meg / bennem, s nem is fog, mert valójában / már nem számítász – el is / felejtettelek.” A leginkább narratívának tekinthető harmadik, címadó ciklusban – melyben mintegy alakmásként egy kentaur, Kheirón mitologikus alakja körül íródik újra a szerelmi csalódás története – érhető leginkább tetten ez a fátum-szerűként színre vitt, csak a halállal véget érő szenvedés: „Lebotladozott a hegyi barlangjából, / hosszú hónapok óta először, remélve, / üldözői már felhagytak örült tervükkel, / hogy kínhalálban részesítsék minden ok / nélkül, legalábbis ő így hitte, mert hiába / kutatott múltjában, nem bukkant semmire, / amivel e kegyetlenséget kiérdemelhetette” (*Kentaur, a vakmerő*).

Ugyancsak ezt a ciklust érzem egyben a kötet legjobban sikerült szakaszának is, mely innovatív módon tudott hozzányúlni az *Apróságok...*-ből már ismerősnek tűnő tematikához, képes volt megújítani az ott megfigyelhető poétikai megoldásokat, melyek azonban a további ciklusokban már-már zavaróan az első kötetéire emlékeztetnek. A harmadik ciklustól eltekintve sokszor volt olyan érzésem a verseskönyv olvasása közben, mintha az *Apróságok kicsiny tárháza 2.0*-át olvasnám. Friss kötetében Nyirán ugyan több esetben is képes volt javítani az előző gyengeségein, tudatosabb, határozottabb koncepcióval dolgozik, mint korábban, valamint üdvözlendőnek tekinthető az is, hogy a *Kentaur*-ból kimaradtak az előző kötetben még megtalálható rímes, kötöttebb formában írott versek, melyek csak nagyon ritkán voltak meggyőzőek – összességében azonban nem igazán tudott elmozdulni az előzőekben megkezdett poétikai irányvonalaktól. Mindennek természetesen nem feltétlenül kellene negatívumként megfogalmazódnia, számomra azonban már egy kötetnyi terjedelemben sem teljesen mutatkozott önmagában működőképesnek, illetve ebből adódóan folytathatónak ez a fajta költészet. Ehhez alighanem hozzájárul az is, hogy a szerelmi csalódás, vágyódás, szenvedés mindig egyedinek, egyedülállóan sajátjának érzett, ugyanakkor természetéből adódóan közös tapasztalatának lírai színrevitele súlyozottan hordozza magában a közhelyessé válás lehetőségét. Nyirán szövegei az első kötetben sokkal inkább voltak képesek elkerülni ezt a csapdát, a személyes téma személytelen, tárgyilagos színrevitelével vagy adott esetben trágár, (ön)ironikus hangoltságával. Némely esetben mintha a *Kentaur*-ban is megfigyelhető lenne az erre való törekvés („az örök farmer helyett / szoknyában voltál végre / megláthattam a lábad hát / eléggé iksz volt” – a második ciklus 1. számozott verse), azonban ezek a részletek nem igazán szervesülnek a kötetben, nem tekinthető mindez koncepciózusnak, s poétikailag sikeresnek sem igazán. A szövegek mintha sok esetben számolnának, illetve számolnak is önmön patetikusságukkal, közhelyességükkel („Amikor költői képet keres az / ember, de mindhiába, és csupán / toposzok tolnak elé, hogy egy / árnyékot véltem átsuhanni arcodon / és más közhelyek” – *Az örök visszatérés*), ám nem képesek túllépni annak megállapításán.

A téma viszonylagos „elhasználtsága” ellenére is termékenynek érzem ugyanakkor azt az erőfeszítést és kitarást, mellyel a versek olyan alapvető (és egyben megválaszolhatatlan) kérdésekkel való folyamatos szembesülést visznek színre, illetve – olvasóként – szembesítenek is vele, mint hogy meg lehet-e békülni saját múltandóságunkkal, hogy hol van, van-e „helye”, bennem vagy a másikban talál-

ható-e az elviselhetetlennek érzett hiány/vágy?, ki tehet róla, egyáltalán tehet-e róla valaki, illetve mit lehet mindezzel kezdeni? A viszonyba kerülés lehetőségeit latolgatja, kerülgeti a *Kentaur*: mi hoz össze és szakít szét két embert („mi fűz össze / két embert és mi választ el végül, és a többit, akik utánad jöttek és / utánam a te életedben; milyen erő, miféle lepkeszárny-billentés / okozta galaktikus vihar sodorta elém azt is, aki miatt oly sokáig / inkvizíciós kínok között kellett kiműnom szinte, s miféle áldás / veszi ki a mázsányinál nagyobb súlyt a lélekből végül” – *Talán csak képzeltem*), miért kívánjuk azt valakitől, hogy takarodjon ki az életünkéből, amikor éppen azért szenvedünk, mert így tett (9. számozott szöveg), hogyan juthatunk el a másik és végső soron önmagunk megértéséhez.

A harmadik ciklus mellett kiemelhető még a második szakasz is, melynek címe (*Álomzúzás*) az első kötetben még verscímként szerepelt. Az álom létállapota, *kapaszkodás és zuhanás* dinamikája szervezi egybe a kilenc számozott, központozás nélküli szöveget. Ezek a valóságérzékelés határterületéről szólnak meg, szegényről („ilyenkor / rossz érzés fog el akárha azt álmodom / hogy meztelenül sétálok az / utcán elfelejtettem felöltözni / ha nagyritkán elolvasom megjelent / verseim akkor is / így érzek” – 6.), halálfélelemről („nem tartott / meg a meddő kapaszkodás / megint lenéztem persze / és elveszítettem újra / mint akkor és ott / egyensúlyozva kilenc- / emeletnyi mélység fölött / ezúttal is az ébredés / riadt reszketése mentett / meg sejtéd persze hogy ez / így nem mehet örökké” – 2.), a menekülés lehetetlenségéről („ehelyett / én álmodtam rólad azt / hittem már kigyógyultam / belőled miért nem tudja / szabályozni az ember / az álmait” – 1.). Kifejezetten erősnek érzem a *Kentaur* öregséget, magányt, elmúlást problematizáló darabjait is (pl. *Ősz van, persze, Elszámítottam magam; Mint aki...* – utóbbi felütése kiváltképp szép: „Mint aki halálára készül, rám jött a / rendrakhatnék, kipakoltam a komódot, / selejteztem és kimostam a felfedezett / fehér ágyneműhuzatokat, melyek / évtizedek óta elfeledve aludtak / a sötétben, szépen összehajtván, mert egy / időben csak a színes dolgokat szerettük”), találunk a kötetben ötletes, izgalmas párverset (*Vén vagy – Venebb vagy*, köztük az átvezető *Változással*), és a legtöbb esetben a versvégi csattanókat is remekül, a hatásvadászatot éppen kellően ügyesen adagolva alkalmazza Nyírán (pl. *Az üres szék; Angyalka*).

Mindent összevetve azonban egy igencsak hullámzó teljesítményű kötetnek látom a *Kentaurt*, melynek versei néhol meglehetősen manírosak („Majd eljön az idő, mikor hallgatok. / S csak nézlek némán, mint dóm falán / a szárnyas angyalok.” – *Posztumusz elégia*), egyes szövegektől pedig a nagyotmondás sem áll távol („De tudd: akár / örökké fájsz majd, akár elfelejtelek, / nincs joga másnak, hogy úgy szeressen, / ahogy én gyűlöltelek.” – *Őszi üzenet*). De ami talán a leginkább fájó, hogy túlságosan könnyedén tud önjáróvá válni ez a költészet, a sokszor izgalmas, erős versek is észrevétlenül maradnak első olvasásra a gyengébbek között. Jobb esetben figyelmetlenségként, a szigorúbb szerkesztés hiányaként, rosszabb esetben viszont durva ízléstelenségként is olvasható a negyedik ciklus zárószövege, mindazonáltal az egy *Véres leszámolás* címmel ellátott – a vágyott, de elutasító másikkal történő utcai találkozásról szóló – szöveghez Borbély Szilárdtól való motívumválasztást („Gyalázatos helyzet, hogy sorsom megalázó részleteiről még beszélnem is kell.”) semmilyen esetben sem érzek szerencsésnek.

Érdeemes talán még néhány szót ejteni a Nyirán verseiben megképződő személyesség természetéről, melyről több esetben is azt éreztem, mintha a szerző (feltételezhetően) saját, magánéleti – ebből adódóan azonban a befogadó számára általánosabb, azonosíthatóbb jelentést nem igazán hordozó – vonatkozásaival próbálná megteremteni, ahelyett, hogy a nyelv retorikai potenciáljára bízna, hogy az olvasó ekként ismerhesse fel újként saját magát, saját világát a szövegben (Vö. Lapis József, *Líra 2.0 – Közelítések a kortárs magyar költészethez*, Bp., JAK + PRAE.HU, 113–114.). A *Kentaur* fülszövege („Mintegy harminc év hallgatás után ismét versírásba fogott – egy kései szerelem hatására –, előző kötete részben e témakörből nyújtott válogatást. Újabb könyve is ezt az utat járja be [...]”) is mintha a referenciális olvasás felé orientálná az olvasót, a kötetekben megszólaló lírai hangot interjúk, beszélgetések során is többször az autobiográfiai szerzőhöz kapcsolja Nyirán, hangsúlyozva írásainak terápiás jellegét. Mindezt persze figyelmen kívül is hagyhatjuk, illetve szakmai szempontból figyelmen kívül is kell hagynunk, ugyanakkor meglátásom szerint egyes szövegrészek (akár) ebből adódóan (is) ellenállhatnak a megértésnek, befogadásnak.

Zavarban vagyok, amikor értékelni kellene Nyirán Ferenc új kötetét. Akinek tetszett az *Apróságok kicsiny tárháza*, valószínűleg a *Kentaur* is szeretni fogja, mert mindenképpen vannak olyan jellemvonásai ennek a lírának, melyekből adódóan érdekessé válhat. Ez persze főként ízlés kérdése, én az első kötet után valamivel erősebb elmozdulásra, több innovációra számítottam, ebből adódóan kissé csalódottan tettem le a könyvet. A legígéretesebbnek mindenképpen a *Kentaur* azon szövegei mutatkoztak, melyek – a kortárs lírában ugyan nem példa nélkülüként, de – sajátos, egyértelműen működőképes és izgalmas nyelven tudtak beszélni magányról, öregségről, végességtapasztalatról. Meglátásom szerint talán ebben az irányban volna a leginkább folytatható ez a költészet. (*Napkút*)

PÓTOR BARNABÁS

